

# МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРІВ-ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

## METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF MASTERS-OLIGOPHRENIC PEDAGOGUES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING

У статті доведено необхідність реалізації методологічних підходів, оскільки їх упровадження дозволить мінімізувати ризик суб'єктивності та помилок у процесі розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів. Також наголошено на необхідності забезпечення їх узгодженості задля досягнення високого рівня підготовки здобувачів освіти. Автором уточнено поняття «методологічний підхід». До методологічних підходів до дослідження розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів віднесено: синергетичний, системний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, культурологічний, деонтологічний, інклюзивний. Так, реалізація синергетичного підходу забезпечить самостійність магістрів-олігофренопедагогів та сприятиме більш інтенсивній співпраці між учасниками освітнього процесу. Урахування системного підходу уможливить систематизацію методів, прийомів, засобів навчання, а також поєднання теорії та практики. Застосування аксіологічного підходу дозволить побудувати освітній процес на засадах чесності, свободи, взаємоповаги. Упровадження компетентнісного підходу дасть змогу створити відповідне освітнє середовище, що якнайкраще сприятиме професійному розвитку магістрів-олігофренопедагогів. Дотримання засад діяльнісного підходу забезпечить активність здобувачів освіти під час теоретичного навчання, практики, проведення досліджень. Реалізація особистісно зорієнтованого підходу дозволить зважати на індивідуальні можливості магістрів-олігофренопедагогів, їх рівень знань та навичок. Урахування культурологічного підходу сприятиме розумінню ролі культури для розвитку і соціалізації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Спираючись на засади деонтологічного підходу можна забезпечити розвиток здатності до оцінки власної діяльності з позиції етики у магістрів-олігофренопедагогів. Упровадження інклюзивного підходу спонукатиме магістрів-олігофренопедагогів до здійснення професійної діяльності з урахуванням нової філософії освіти, створення інклюзивного освітнього простору.

**Ключові слова:** методологічні підходи, магістри-олігофренопедагоги, компетент-

ності, фахові компетентності, професійна підготовка.

The article proves the need to implement methodological approaches, since their implementation will minimize the risk of subjectivity and errors in the process of developing professional competencies of masters-oligophrenic educators. The importance of ensuring their consistency to achieve a high level of professional training for future specialists is highlighted. The author incorporates the following methodological approaches to study the development of professional competencies in master-level special education teachers: synergistic, systemic, axiological, and competency-based, activity-based, cultural, deontological, inclusive. Implementing the synergistic approach will ensure the autonomy of master-level special education teachers and foster more intensive collaboration among participants in the educational process. Taking a systemic approach into account will allow for the systematization of learning methods, techniques, and resources. Utilizing an axiological approach will enable the building of the educational process upon the values of honesty, freedom, and mutual respect. Introducing a competency-based approach will make it possible to establish an appropriate learning environment that best supports the professional growth of master-level special education teachers. Adhering to the principles of the activity approach will ensure the active engagement of learners during theoretical training, practical experience, and research. Implementing a personally oriented approach will allow for the consideration of the individual capabilities of master-level special education teachers, as well as their knowledge and skill levels. Considering the cultural approach will help in understanding how culture influences the development and socialization of children with intellectual disabilities. Grounding the process in the principles of the deontological approach can ensure the development of ethical self-evaluation skills in master-level special education teachers. The introduction of an inclusive approach will encourage master-level special education teachers to carry out professional activities considering the new philosophy of education and the creation of an inclusive educational space.

**Key words:** methodological approaches, masters-oligophrenopedagogues, competencies, professional competencies, professional training.

УДК 378.22:376-056.36]:[001.8:005-336.2-043.86(045)  
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.1.25>

**Капустіна О.І.,**  
докт. філос.,  
викладач кафедри теорії та методики  
дошкільної освіти  
Комунального закладу «Харківська  
гуманітарно-педагогічна академія»  
Харківської обласної ради

### Постановка проблеми у загальному вигляді.

Повномаштабне вторгнення росії на територію України суттєво вплинуло на всі сфери життя українців, і на освіту зокрема. Підвищення загального стресового фону, спричиненого бойовими діями, зумовлює критичну необхідність у педагогах, які володіють необхідними знаннями з фахових методик, методів підтримки емоційно-психологічного

стану дітей. Зважаючи на те, що діти з інтелектуальними порушеннями потребують посиленої уваги, забезпечення розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів постає важливою проблемою професійної підготовки. Виходячи з того, що єдність методологічних підходів «сприяє підготовці висококваліфікованих, компетентно обізнаних майбутніх учителів, які

здатні до застосування своїх знань на практиці» [7, с. 50] вважаємо за доцільне визначити методологічні підходи до дослідження розвитку фахових компетентностей магістрів-педагогів у системі професійної підготовки та здійснити їх теоретичне обґрунтування.

Отже, для забезпечення якісної професійної підготовки здобувачів освіти надзвичайно важливим є реалізація методологічних підходів. Їх упровадження допоможе мінімізувати ризик суб'єктивності та помилок у процесі розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів, що актуалізує тему наукової розвідки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Методологічні засади підготовки майбутніх педагогів детально висвітлено Н. Ашиток, О. Безпалько, О. Блажко, О. Білоус, О. Мартинчук, С. Мироновою, А. Нікорою, С. Пановою, О. Пометун, А. Прокopenко, І. Рожі, А. Харківською, О. Цюняк та іншими вченими. Результати наукових пошуків заслуговують на увагу та відкривають нові перспективи для вирішення актуальних питань професійної підготовки магістрів-олігофренопедагогів.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Методологічні підходи та їх реалізація є предметом обговорення багатьох дослідників, про що свідчить достатня кількість наукових розробок із цього напрямку. Однак, питання методологічних підходів до дослідження розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів у системі професійної підготовки залишається недостатньо розкритим.

**Мета статті** – теоретичне обґрунтування методологічних підходів до дослідження розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів у системі професійної підготовки.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасна педагогічна наука об'єднує різноманітні методологічні підходи, що є підґрунтям для здійснення наукових досліджень, оскільки їх застосування дозволяє віднайти найбільш ефективні стратегії для вирішення поставлених завдань, пояснити вибір тих або інших методів. Погоджуючись із І. Сердюком [8, с. 57], під поняттям «методологічний підхід» будемо розуміти єдність філософських (світоглядних), теоретичних і методологічних засад, що визначає загальну стратегію наукового пошуку, обумовлює вибір фактів для дослідження та способи їх інтерпретації.

Слушним видається зауваження Я. Сікори [9], що для створення адаптивної системи професійної підготовки необхідно використовувати різні методологічні підходи.

На думку А. Харківської «лише за комплексного розгляду та симбіотичного використання таких методологічних підходів як, цивілізаційно-антропологічний, культурологічний, системний, синергетичний, аксіологічний, середовищний, діяльнісний,

рефлексивний стає можливим цілісне уявлення про процес формування гармонійних міжособистісних відносин майбутніх учителів» [11, с. 17].

Урахування різних методологічних підходів та забезпечення їх узгодженості дозволить визначитись із напрямом наукового пошуку, отримати повну інформацію про досліджуваний феномен, виявити конкретні факти на підтвердження сформульованих положень та припущень.

Так, методологічними підходами до дослідження розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів у системі професійної підготовки визначимо: синергетичний, системний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, культурологічний, деонтологічний, інклюзивний.

Згідно з О. Цюняк [12, с. 126] основними напрямками впровадження синергетичного підходу є: створення міждисциплінарного освітнього середовища у вищій школі та запровадження нової моделі взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, що базується на рівності, кооперації, спільному творенні та підтримці; застосування синергійних навчальних методик (самостійного опанування знань, нелінійного спілкування); внесення коректив до змісту освітніх компонентів із врахуванням головних ідей синергетики.

Погоджуючись із ученою, наголосимо, що упровадження даного підходу спонукатиме магістрів-олігофренопедагогів до самостійності та продукування нових ідей щодо навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку у процесі вирішення проблем інклюзивної освіти. Реалізація основних засад цього методологічного підходу також сприятиме більш інтенсивній співпраці між викладачами, здобувачами та стейкхолдерами, модернізації змісту освітніх програм.

На думку О. Білоус [2, с. 228], цілеспрямована і регулярна робота з оновлення змісту методик і технологій освітнього процесу, що підтримується системним підходом, є запорукою успішного розвитку творчої активності у вищій школі.

Урахування даного підходу уможливить систематизацію методів, прийомів, засобів навчання, дозволить забезпечити комплексне вирішення проблем, поєднати теоретичні і практичні аспекти розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів, регулярно відстежувати їх прогрес у здійсненні корекційної роботи.

А. Нікора [5, с. 224, 225], досліджуючи аксіологічний підхід у предметно-методичній підготовці майбутнього вчителя-суспільствознавця визначає особливості його реалізації, що ґрунтуються на конкретизації мотивів діяльності здобувачів освіти з формування ціннісного світогляду дітей, розумінні майбутніми педагогами значення сформованості власних ціннісних установок, усвідомленні свого ціннісного потенціалу, оволодінні основними положеннями аксіологічного підходу тощо.

Практичне застосування аксіологічного підходу задля досягнення позитивної динаміки розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів у системі професійної підготовки дозволить побудувати освітній процес на засадах чесності, свободи, взаємоповаги, надати уявлення магістрам-олігофренопедагогам про ціннісну парадигму, знання щодо формування у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку почуття власної гідності, впевненості у власних силах. Варто наголосити на значенні даного методологічного підходу, оскільки цінності для майбутніх фахівців сфери спеціальної та інклюзивної освіти мають бути орієнтирами у їх професійній діяльності.

О. Блажко та А. Блажко [3, с. 67] окреслено ключові напрями впровадження компетентного підходу в професійну підготовку майбутніх педагогів, серед яких: оновлення цілей та змісту професійної підготовки; пріоритет практичній спрямованості освітнього процесу; формулювання результатів навчання у вигляді компетенцій; використання в освітньому процесі освітніх технологій, що сприяють формуванню певних компетентностей у здобувачів освіти.

Компетентнісна модель освіти надає більше можливостей для підготовки фахівців, спроможних до професійної діяльності після закінчення закладу вищої освіти. Дотримання даного підходу дозволить націлити науково-педагогічний колектив на створення компетентнісно зорієнтованого середовища, що якнайкраще сприятиме професійному розвитку магістрів-олігофренопедагогів.

Нам імпонує твердження О. Пометун [6, с. 186], що діяльнісний підхід може бути забезпечений шляхом застосуванням пізнавальних завдань різних типів.

Такі завдання стимулюватимуть магістрів-олігофренопедагогів до активної участі в освітньому процесі, теоретичних і практичних дослідженнях, присвячених розвитку інклюзивної освіти в Україні. Урахування діяльнісного підходу забезпечить більш ефективне навчання, самостійність здобувачів освіти, що уможливить більш поглиблене засвоєння матеріалу.

С. Яценко [13] ключовою умовою організації особистісно зорієнтованого навчання визначає створення особливої системи формування індивідуальності особистості, яка забезпечить відстеження динаміки її розвитку порівняно з нею самою, а не з іншими.

Урахування вищевказаного підходу дасть змогу дослідити процес розвитку фахових компетентностей у системі професійної підготовки у контексті їх особистісного зростання, визначитись із рівнем складності завдань задля успішної організації освітнього процесу з дітьми з порушеннями інтелекту, а також зважати на індивідуальні можливості

магістрів-олігофренопедагогів, їх рівень знань та навичок.

Н. Ашиток [1, с. 109], розмірковуючи над культурологічним підходом в освіті виокремлює такі умови його реалізації: створення сприятливого культурно-освітнього середовища; урахування культурного контексту при розробці навчальних матеріалів; побудова стосунків між учасниками освітнього процесу на основі діалогу; формування у особистості теоретичного, практичного і ціннісного ставлення до світу; забезпечення емоційності освітнього простору; визнання метою освітнього процесу становлення майбутнього фахівця, який самостійно вибудовує на основі ціннісної системи відносини зі світом.

Отже, дотримання засад культурологічного підходу забезпечить розуміння соціальних процесів, що важливо для майбутньої професійної діяльності магістрів-олігофренопедагогів, уможливить розвиток у них поваги до різноманітності, культурної обізнаності, толерантності та поваги до різноманітності, а також сприятиме розумінню ролі культури для розвитку і соціалізації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Слушною видається думка А. Матвійчука [4] щодо можливостей упровадження деонтологічного підходу, який характеризується спрямованістю на проблеми людського обов'язку, що розуміється як внутрішній імператив, обумовлений морально-етичними принципами.

Застосування цього підходу в освітньому процесі закладу вищої освіти уможливить визначення механізмів самоконтролю магістрів-олігофренопедагогів, посилення їх здатності до оцінки власної діяльності з позиції етики і спроможності діяти на основі моральних принципів та стандартів, підвищення рівня соціальної відповідальності, формування власного кодексу професійної етики.

Як зазначають І. Соколова та В. Бондаренко [10, с. 144] інклюзивна освіта забезпечує рівний доступ і повну участь в освітньому процесі, враховуючи потреби кожної дитини.

Реалізація інклюзивного підходу стимулюватиме магістрів-олігофренопедагогів до здійснення професійної діяльності з урахуванням нової філософії освіти, що сприятиме отриманню досвіду інклюзивної взаємодії та створенню недискримінаційного середовища у закладі освіти.

**Висновки і перспективи дослідження.** Розуміння сутності та особливостей упровадження методологічних підходів є важливою умовою здійснення наукової розвідки. Єдність та узгодженість методологічних підходів забезпечує логічність і обґрунтованість дослідження, підвищує вірогідність отримання позитивних результатів та їх наукову цінність. Методологічними підходами до дослідження розвитку фахових компетентностей-магістрів-олігофренопедагогів у системі

професійної підготовки визначено синергетичний, системний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, культурологічний, деонтологічний, інклюзивний. Перспективою подальших наукових пошуків є дослідження організаційно-педагогічних умов розвитку фахових компетентностей магістрів-олігофренопедагогів.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ашиток Н. І. Культурологічний підхід до вивчення спеціальної освіти в інформаційну еру. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2019. № 1. С. 107–110.
2. Білоус О. С. Системний підхід у формуванні творчої активності майбутнього педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2015. № 1. С. 227–232.
3. Блажко О., Блажко А. Реалізація компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя хімії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*, 2017. Вип. 48. С. 67–70.
4. Матвійчук А. В. Деонтологічний підхід в сучасній науці. Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті : зб. тез та виступів учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 22–23 жовтня 2015 р.). Рівне, 2015. С. 21–23.
5. Нікора А. О. Теорія аксіологічного підходу в освіті та практика його реалізації в процесі предметно-методичної підготовки майбутнього вчителя-суспільствознавця. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 221–226.
6. Пометун О. І. Реалізація діяльнісного підходу в підручниках з історії Нової української школи: *Сучасні освітні методики та технології в умовах викликів сьогодення*: матеріали Інтернет-конф. (м. Харків, 16-17 травня 2024 р.). Харків, 2024. С. 182–186.
7. Прокопенко А. О. Методологічні підходи до дослідження педагогічної концепції едукції майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. 2021. Вип. 2 (5). С. 45–54.
8. Сердюк І. А. Інтерпретація поняття методологічного підходу у сучасній правничій науці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (97). С. 52–58.
9. Сікора Я. Б. Методологічні підходи до розробки адаптивної системи професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій. 2023. *Академічні візії*. Випуск 19. URL: <https://surl.li/bmljm> (дата звернення : 10.04.2025).
10. Соколова І., Бондаренко В. Упровадження інклюзивного підходу до навчання в закладах вищої освіти України: виклики та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 4 (138). С. 140–151.
11. Харківська А. А. Методологічні підходи до формування гармонійних міжособистісних відносин майбутніх учителів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. № 69. С. 15–23.
12. Цюняк О.П. Синергетичний підхід як методологічна основа дослідження системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 20. Т.3. С. 123–126.
13. Яценко С. Л. Особистісно орієнтоване навчання: теоретичний та прикладний аспекти. *Нові технології навчання*. 2015. Вип. 85. С. 231–237.